

INDEX 2024. Sümegi Noémi letöltve: 2024 06.17

Emberi ésszel felfoghatatlan borzalmak történtek az épületben

A mai Mozcásjavító Általános Iskola a budapesti Mexikói út és Korong utca sarkán áll. Falai az elmúlt több mint száz évben sok mindent láthattak,

nehéz sorsokat, elhivatott pedagógusokat és reménykedő szülőket, a vészkorszak idején pedig a halál elől menekülőket. Nádas Pálnak a Múlt és Jövő Alapítvány gondozásában megjelent tekintélyes kötete nekik szeretne emléket állítani.

Azt gondolnánk, hogy a jelentős terjedelmű *Magyar és magyar zsidó történelem Lajta Béla és Lovag Wechselsmann Ignác szecessziós épületében* című kötetben alapvetően iskolatörténetet olvashatunk, hiszen a budapesti intézmény működése – amely 1908 és 1948 között Zsidó Vakok és Siketnémák Intézete néven volt ismert, és amelyet 1955-től röviden csak a Mexikói úti Mozgásjavítóként emlegetünk – önmagában is érdekes.

Ehhez képest azt olvassuk rögtön az Előszóban, hogy a tanulmány annak a „névtelen többségnek” – a Wechselsmann-házban tanulóknak és dolgozóknak – igyekszik emléket állítani, akiknek a nevét nem őrzi sem szobor, sem emléktábla. Vagyis a szerzőnek, Nádas Pálnak, aki több évtizedig volt a Mozgásjavító igazgatója és a paralimpiákra felkészítő programok vezetője, sokkal fontosabbak az emberi történetek. Levéltárakban, könyvtárakban és digitálisan hozzáférhető adatbázisokban kutatott, hogy megtudja, mi zajlott az elmúlt évtizedekben a házban, s mindezt személyes elbeszélésekkel egészítette ki, tette élővé.

Összekevert intézmények

Nádas Pált elsőként Rosenfeld Piroska inspirálta arra, hogy többet tudjon meg a Wechselsmann-házban történekről. A tanárnő mozgássérült gyermekként élte át a vészkorszakot, tőle hallott először a szerző az épületben történt, emberi ésszel felfoghatatlan borzalmakról.

Több alkalommal ültem szolgálati lakásában, és hallgattam a vészkorszak szörnyű eseményeiről, és az épületben történekről szóló emlékeit
– írja Nádas.

A vak gyerekek taníttatására alapított és a felnőtt vakok számára is foglalkozásokat nyújtó épületet Lovag Wechselsmann Ignác és neje Vakok Tanintézete néven nyitotta meg 1907-ben (a hivatalos és ünnepélyes átadásra 1908-ban került sor). A jelenlegi funkciójából adódóan az épületet ma Mozgásjavítónak (a teljes neve Mozgásjavító Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény és Kollégium) vagy a tervezőjéről Lajta-háznak szokták nevezni. A ház építtetője – és fenntartója az egyházi és magániskolák 1948-as államosításáig – a Pesti Izraelita Hitközség volt. A szecessziós épületben 1955 óta mozgáskorlátozott gyerekek és fiatalok tanulnak. A patinás zuglói épület a Mexikói út és Korong utca sarkán található, a

volt Nyomorék Gyermek Országos Otthonának telekszomszédságában, valamint a vasúti töltés túloldalán található Vakok József Nádor Királyi Országos Intézetének (ma: Vakok Általános Iskolája) közelében. Annak, hogy ennyi hasonló nevű és funkciójú intézmény épült egy helyen, a későbbiek szempontjából még jelentősége lesz.

Nyilas vérengzés

A Wechseldmann Ignác által létrehozott intézmény története során – néhány évet leszámítva – az alapítói szándéknak megfelelően mindig azonos funkciót látott el: a társadalom legelesettebb és legkiszolgáltatottabb tagjait szolgálta és szolgálja a mai napig. A könyv részletesen ír arról, hogy mindez az adott társadalmi körülmények között hogyan zajlott – a múlt segítségével értelmezhető a jelen, és a jelen segítségével a múlt. Ez alól nagyon is kivételt jelent az az időszak, ami a nyilas uralomátvétel után következett.

A kötet kitér arra is, hogy mi történt a Mexikói úton 1944 decemberében. Nádas utána akart járni, hogy a nyilasok által elkövetett gyilkosságok és a deportálások pontosan hol és hogyan történtek. A szerző először is tisztázta, hogy a két szomszédos Mexikói úti gyógypedagógiai intézmény (a Pesti Izraelita Hitközség által fenntartott Wechseldmann-féle Vakok és Siketnémák Intézete, valamint a Nyomorék Gyermek Országos Otthona) nem volt azonos mértékben érintett. Míg a nyilas hatalomátvételt követően az utóbbi a háborús körülményekhez képest eredeti céljának megfelelően működhetett tovább, addig az izraelita Vakok és Siketnémák Intézetében tanítás egyáltalán nem zajlott, hiszen rendőrök és menekültek ideiglenes szállásaként és gyűjtőtáboraként működött.

A vészkorszak idején a ház falai látták a faji és vallási megkülönböztetés miatt kirekesztettek tömegét, a halál elől menekülőket. Sokaknak ez volt a földi lét utolsó helyszíne, míg másoknak ez a ház jelentette a túlélést

– írja Nádas, aki kiderítette, hogy a nyilasok vérengzését kiváltó lövések is az utóbbiban dördültek el. „Több perirat is cáfolja azokat a publikációkat, amelyek arról szólnak, hogy a nyomorékotthonban történtek a gyilkosságok” – fogalmaz Nádas. A tévedés alapja az lehetett, hogy mindkettő a Mexikói úton volt, egymás szomszédságában.

Holokauszt és gyógypedagógia

Nádas Pál dédapja, Mezei Mór az egyik első zsidó parlamenti Kossuth-párti képviselő, neki (is) köszönhető az 1867. évi 17. törvénycikk, amely kimondta: „Az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog

gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilváníttatnak.” Könyve Lajta Béla egyik korai szecessziós, művészettörténeti szempontból is ikonikus épületéről szól, amelyet a Mexikói út. 60. alatt csodálhatunk meg, de roppant kutatómunkájának köszönhetően képet kapunk sok másról is.

A kötet emléket állít az 1828-ban Sziléziában született, majd 1856-ban a magyar fővárosban letelepedett és hazára lőtt zsidó építész és vállalkozó, a lovaggá ütött Wechselmann Ignácnak is, aki jelentős szerepet játszott a mai Budapest felépítésében. Az általa létrehozott Zsidó Vakok Intézete sok név- és funkcióváltás után ma is a hátrányos helyzetű fiatalok életesély-kiegyenlítését szolgálja azzal az alapítóokiratban lefektetett kitéttel, hogy egyenlő arányban segítsen zsidó és keresztény hátrányos helyzetűeknek.

Az épület és a mellette, a Columbus utcai telken fölhúzott fogolytábor és az ott folyó mentési kísérletek (Kasztner Rezső és Komoly Ottó vezetésével), valamint az intézetet megtámadó gyilkos nyilas bandák rémtettei a magyar holokauszt, sőt a 20. századi apokalipszis kiemelkedő, eddig feltáratlan krónikájában is meghatározó szerepet játszott

– olvasható a könyv hátoldalán.

A könyv a történelem, a művészettörténet, a szociológia, a pedagógia és az orvoslás területén is gazdag kutatási anyaggal szolgál. Iskolatörténet, ami hasznos lehet azoknak, akik a történelmi összefüggéseket ismerve szeretnének tanítani, de azoknak is, akik kultúrtörténettel, a holokauszt budapesti történetével, vagy a város és a gyógypedagógia történetével foglalkoznak.

Nádas Pál: Magyar és magyar zsidó történelem Lajta Béla és Lovag Wechselmann Ignác szecessziós épületében

Kiadó: Múlt és Jövő Alapítvány

Oldalak száma: 536